

НАЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

© 2018 КУЗЬМІН О. Є., ШАХНО А. Ю.

УДК 351:331.101.262

JEL Classification: O15; H52; H51; P46; F02; E17

Кузьмін О. Є., Шахно А. Ю.

Національна модель державного регулювання розвитку людського капіталу в умовах глобальної конкуренції

Метою цієї статті є дослідження ролі держави та її впливу на процеси формування, відтворення та розвитку людського капіталу в умовах глобалізації. Акцентовано увагу на тому, що людський капітал виступає ключовим фактором, що дозволить країні прискорити темпи інтегрування у світовий економічний простір. Визначено, що на сьогодні в Україні, коли пріоритетом і стратегічним курсом виступає економіка інноваційного розвитку, побудована на економіці знань, склалися несприятливі умови для збереження і відтворення конкурентоспроможного людського капіталу. Авторами наведено визначення категорії «людський капітал в умовах глобалізації». Обґрунтовано, що державне регулювання розвитку людського капіталу необхідно розглядати в аспекті впливу глобалізаційних процесів і з урахуванням національних стратегій. Визначено інструменти впливу та принципи побудови системи державного регулювання розвитку людського капіталу. Проаналізовано обсяг фінансування та частку витрат Державного бюджету на освіту, охорону здоров'я та духовний і фізичний розвиток. Зазначено, що відбувається поступове зменшення витрат держави на розвиток людського капіталу, що є негативною тенденцією. Зазначено, що зниження рівня життя людського капіталу призводить до посилення міграційних процесів і відпливу інтелектуального капіталу за кордон. Розроблено та запропоновано національну модель державного регулювання розвитку людського капіталу в умовах глобальної конкуренції. Для підвищення ефективності здійснення державної політики та мінімізації втрат відтоку інтелектуального капіталу за кордон запропоновано комплекс заходів з боку держави щодо удосконалення регулювання процесами розвитку людського капіталу країни. Перспективами подальших досліджень є визначення впливу інноваційних складових механізмів державного регулювання тих сфер діяльності, які в майбутньому могли б істотно підвищити якість людського капіталу та збільшити показник індексу людського капіталу країни.

Ключові слова: державне регулювання, людський капітал, інвестиції, модель, глобалізація.

Рис.: 3. **Табл.:** 6. **Бібл.:** 10.

Кузьмін Олег Євгенович – доктор економічних наук, професор, директор, Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту Національного університету «Львівська політехніка» (вул. Митрополита Андрея, 5, Львів, 79013, Україна)

E-mail: oleh.y.kuzmin@lpnu.ua

Шахно Альона Юріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, організації та управління підприємствами, Криворізький національний університет (вул. Віталія Матусевича, 11, Кривий Ріг, 50027, Україна)

E-mail: alyonashakhno@gmail.com

УДК 351:331.101.262

JEL Classification: O15; H52; H51; P46; F02; E17

Кузьмин О. Е., Шахно А. Ю. Национальная модель государственного регулирования развития человеческого капитала в условиях глобальной конкуренции

Целью данной статьи является исследование роли государства и его влияния на процессы формирования, воспроизводства и развития человеческого капитала в условиях глобализации. Акцентируется внимание на том, что человеческий капитал выступает ключевым фактором, который позволит стране ускорить темпы интеграции в мировое экономическое пространство. Определено, что на сегодня в Украине, когда приоритетом и стратегическим курсом выступает экономика инновационного развития, построенная на экономике знаний, сложились неблагоприятные условия для сохранения и воспроизводства конкурентоспособного человеческого капитала. Авторами представлено определение категории «человеческий капитал в условиях глобализации». Обосновано, что государственное регулирование развития человеческого капитала необходимо рассматривать в аспекте влияния глобализационных процессов и с учетом национальных стратегий. Определены инструменты влияния и принципы построения системы государственного регулирования развития человеческого капитала. Проанализированы объем финансирования и доля расходов Государственного бюджета на образование, здравоохранение и духовное и физическое развитие. Указано, что происходит постепенное уменьшение расходов государства на разви-

UDC 351:331.101.262

JEL Classification: O15; H52; H51; P46; F02; E17

Kuzmin O. Ye., Shakhno A. Yu. The National Model of State Regulation of Human Capital Development under Conditions of Global Competition

The aim of the article is to study the role of the state in and its influence on the processes of formation, reproduction and development of human capital in the context of globalization. Attention is focused on the fact that human capital is a key factor that will allow the country to accelerate the pace of integration into the world economic space. It is determined that currently in Ukraine, with the economy of innovative development, built on the knowledge economy, being the country's priority and strategic course, unfavorable conditions for the preservation and reproduction of competitive human capital have developed. The authors present the definition of the category «human capital in the context of globalization». It is substantiated that state regulation of human capital development should be considered in terms of the impact of globalization processes and taking into account national strategies. The instruments of influence and principles of building the system of state regulation of human capital development are determined. The volume of financing and share of the State budget expenditures on education, health care, and spiritual and physical development are analyzed. It is indicated that there is a gradual decrease in the state spending on the development of human capital, which is a negative trend. It is noted that the decline in the standard of living of human capital leads to intensification of migration processes and

тие человеческого капитала, что является негативной тенденцией. Отмечено, что снижение уровня жизни человеческого капитала приводит к усилению миграционных процессов и оттоку интеллектуального капитала за рубеж. Разработана и предложена национальная модель государственного регулирования развития человеческого капитала в условиях глобальной конкуренции. Для повышения эффективности осуществления государственной политики и минимизации потерь оттока интеллектуального капитала за границу предложен комплекс мер со стороны государства по совершенствованию регулирования процессами развития человеческого капитала страны. Перспективами дальнейших исследований является определение влияния инновационных составляющих механизмов государственного регулирования тех сфер деятельности, которые в будущем могли бы существенно повысить качество человеческого капитала и увеличить показатель индекса человеческого капитала страны.

Ключевые слова: государственное регулирование, человеческий капитал, инвестиции, модель, глобализация.

Рис.: 3. Табл.: 6. Библ.: 10.

Кузьмин Олег Евгеньевич – доктор экономических наук, профессор, директор, Учебно-научный институт экономики и менеджмента Национального университета «Львовская политехника» (ул. Митрополита Андрея, 5, Львов, 79013, Украина)

E-mail: oleh.y.kuzmin@lpnu.ua

Шахно Алена Юрьевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономики, организации и управления предприятиями, Криворожский национальный университет (ул. Виталия Матусевича, 11, Кривой Рог, 50027, Украина)

E-mail: alyonashakhno@gmail.com

intellectual capital outflow abroad. A national model of state regulation of human capital development under conditions of global competition is developed and proposed. To improve the effectiveness of the implementation of the state policy and minimize losses related to intellectual capital outflow, there proposed a set of measures on the part of the state to improve the regulation of human capital development in the country. Prospects for further research are to determine the impact of innovative components of state regulation mechanisms in the areas of activity that in the future could substantially improve the quality of human capital and increase the country's human capital index.

Keywords: state regulation, human capital, investment, model, globalization.

Fig.: 3. Tbl.: 6. Bibl.: 10.

Kuzmin Oleh Ye. – Doctor of Science (Economics), Professor, Director, Scientific-Educational Institute of Economics and Management of the Lviv Polytechnic National University (5 Mytropolyta Andreia Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: oleh.y.kuzmin@lpnu.ua

Shakhno Alyona Yu. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics, Organization and Management of Enterprises, Kryvyi Rih National University (11 Vitaliia Matusevycha Str., Kryvyi Rih, 50027, Ukraine)

E-mail: alyonashakhno@gmail.com

Постановка проблеми, актуальність обраної теми.

Сучасні глобалізаційні процеси мають всеохоплюючий і об'єктивний характер, підвищують вимоги до розвитку держав, змінюють умови розвитку економічних, політичних і соціальних відносин. В умовах стрімкого науково-технічного прогресу, впровадження інноваційних технологій головним акцентом розвитку є інтелектуальна людина з її здатністю швидко адаптуватись до нових вимог глобалізаційного світу. Надзвичайно потужна роль у формуванні та розвитку людського капіталу належить державі. Але на сьогодні в Україні, коли пріоритетом і стратегічним курсом виступає економіка інноваційного розвитку, побудована на економіці знань, склалися несприятливі умови для збереження і відтворення конкурентоспроможного людського капіталу.

Людський капітал як особливий вид стратегічних ресурсів розвитку національної економіки виступає ключовим фактором, що дозволить країні прискорити темпи інтегрування в світовий економічний простір.

Для України пошук нової моделі функціонування системи державного регулювання розвитку людського капіталу є актуальною та об'єктивною потребою, яка дозволить зміцнити конкурентні переваги країни в умовах глобальних викликів і загроз XXI ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем формування, використання людського капіталу та визначення ролі держави в забезпеченні його розвитку присвячено багато праць як зарубіжних, так і вітчизняних науковців.

Важливі аспекти теорії людського капіталу були розглянуті класиками економічної думки, такими як: К. Маркс, А. Маршал, Дж. Міль, В. Петті, Д. Рікардо, А. Сміт та ін. У XX ст. зарубіжні науковці у своїх працях акцентували увагу на людині як особливому виді капіталу, а саме: Г. Беккер, М. Фрідмен, Т. Шульц, С. Фішер та інші.

В Україні методологічні питання формування, використання та розвитку людського капіталу досліджували такі провідні вчені: В. Антонюк, С. Бандур, Д. Богиня, Б. Бородіна, В. Близнюк, В. Воронкова, О. Грішнова, М. Долішній, Т. Заяць, А. Колот, В. Куценко, В. Лагутін, Я. Ларіна, Е. Лібанова, В. Мандибура, Н. Ушенко та інші автори.

Але, незважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених цій проблемі, залишається мало дослідженим питання ролі держави та впливу її механізмів на процес регулювання розвитку людського капіталу країни в умовах глобалізації.

Метою цієї статті є дослідження ролі держави у формуванні нової моделі розвитку людського капіталу в умовах глобалізації, визначення комплексу заходів з боку держави щодо удосконалення регулювання процесами розвитку людського капіталу країни.

Виклад основного матеріалу й отримані результати. В сучасному постіндустріальному суспільстві, де відбуваються процеси глобалізації світу, розвиток національної економіки пов'язаний з вирішенням актуальних проблем, однією з яких є визначення ролі держави та її впливу на процеси формування, відтворення та розвитку людського капіталу.

Глобалізація являє собою складний процес інтеграції економік країн із метою формування єдиного світового простору.

Початок ХХІ ст. охарактеризувався новими законодавчими змінами:

- стрімке зростання масштабів і прискорення процесів глобалізації;
- поглиблення і посилення процесів глобальної інтеграції [1, с. 13–14].

Відбувається глобальна інформатизація та формування нової соціальної людини. На сьогодні формується новий етап науково-технічної революції, основним експортним товаром якої стає інформація (патенти, ліцензії, ноу-хау), яка є результатом національного інтелекту. Держави-лідери світу (США, Канада, Німеччина, Японія, Китай та ін.) усвідомили, що якість людського капіталу є

головною і вищою метою у системі національних інтересів [1, с. 77].

Глобальні трансформації є важливим фактором зростання взаємозалежності країн. В умовах побудови інноваційної економіки та економіки знань актуальним завданням для України є формування нового типу людського капіталу. Передумовою такого формування є створення високопродуктивних робочих місць, де будуть працювати інноваційно орієнтовані висококваліфіковані працівники, тим самим підвищуючи конкурентоспроможність національної економіки [2, с. 157].

Як свідчать дані Всесвітнього економічного форуму, Україна в 2017–2018 рр. за Індексом глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) посіла 81 місце (серед 137 країн світу), покращивши свої позиції на чотири пункти порівняно з попереднім роком (табл. 1), (рис. 1).

Таблиця 1

Індекс глобальної конкурентоспроможності деяких країн світу за період 2012–2018 рр.

Позиція країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності	Роки					
	2012–2013 (зі 144 країн)	2013–2014 (зі 148 країн)	2014–2015 (зі 144 країн)	2015–2016 (зі 140 країн)	2016–2017 (зі 138 країн)	2017–2018 (зі 137 країн)
Україна	73	84	76	79	85	81
Грузія	77	72	69	66	59	67
Туреччина	43	44	45	51	55	53
Росія	67	64	53	45	43	38
Польща	41	42	43	41	36	39

Джерело: сформовано авторами на основі [3]

В першу п'ятірку країн-лідерів за Індексом глобальної конкурентоспроможності в 2017–2018 рр. увійшли Швейцарія, США, Сінгапур, Нідерланди, Німеччина. Останнє місце займає Ємен.

Індекс глобальної конкурентоспроможності складається з 12 контрольних показників, до яких входять більш ніж 100 змінних («Інституції», «Інфраструктура», «Макроекономічне середовище», «Охорона здоров'я та початкова освіта», «Вища освіта і професійна підготовка», «Ефективність ринку товарів», «Ефективність ринку праці», «Розвиток фінансового ринку», «Технологічна готовність», «Розмір ринку», «Відповідність бізнесу сучасним вимогам» та «Інноваційний потенціал») (табл. 2) [3].

З даних табл. 2 видно, що в 2017–2018 рр. Україна погіршила свої позиції у 4 з 12 основних показників: «Інфраструктура» («мінус» 3 пункти), «Вища освіта і професійна підготовка» («мінус» 2 пункти), «Ефективність ринку праці» («мінус» 13 пунктів) та «Інновації» («мінус» 9 пунктів), що є негативною тенденцією.

Найбільше Україна зазнала втрат за оцінкою «Ефективність ринку праці» за такими складовими індексу:

- гнучкість визначення заробітної плати – 126 позиція в рейтингу (мінус 45 пунктів порівняно з попереднім роком);
- здатність країни утримувати таланти – 129 позиція в рейтингу серед країн світу (мінус 13 пунктів порівняно з попереднім роком).

Також кожного року експертами Всесвітнього економічного форуму опубліковується Глобальний індекс люд-

ського капіталу (The Human Capital Index), де визначається рівень розвитку людського капіталу як головного фактора розвитку країни.

Згідно зі звітом Україна в 2017 році в глобальному рейтингу розвитку людського капіталу зайняла 24 позицію серед 130 країн світу, випередивши своїх сусідів, крім Росії, яка зайняла 16 позицію в рейтингу (в 2016 році – Україна зайняла 26 місце серед 130 країн, в 2015 році – 31 місце серед 124 країн світу). Перші позиції за індексом людського капіталу зайняли країни-лідери: Норвегія, Фінляндія, Швейцарія, США, Данія, Німеччина, Нова Зеландія. Остання позиція – країна Ємен, індекс людського капіталу якої склав 35,48 (рис. 2) [4].

Глобальний індекс людського капіталу оцінюється за шкалою від 0 (найгірший) до 100 (найкращий) балів, при визначенні якого враховуються чотири тематичні виміри і п'ять різних вікових груп [4].

Отже, узагальнюючи визначення науковців щодо категорії «людський капітал», з нашої точки зору, людський капітал в умовах глобалізації являє собою запас знань, умінь, навичок, компетенцій, досвіду, здоров'я, який накопичується шляхом інвестування в людину як державою, підприємством, так і самою особою, та дає можливість індивіду до самовдосконалення і самореалізації, тим самим підвищуючи рівень конкурентоспроможності країни та створюючи цінності в глобальній економічній системі.

Велике значення та провідну роль у розвитку людського капіталу та підвищенні його якості відіграє держава, використовуючи інструменти державного регулювання ін-

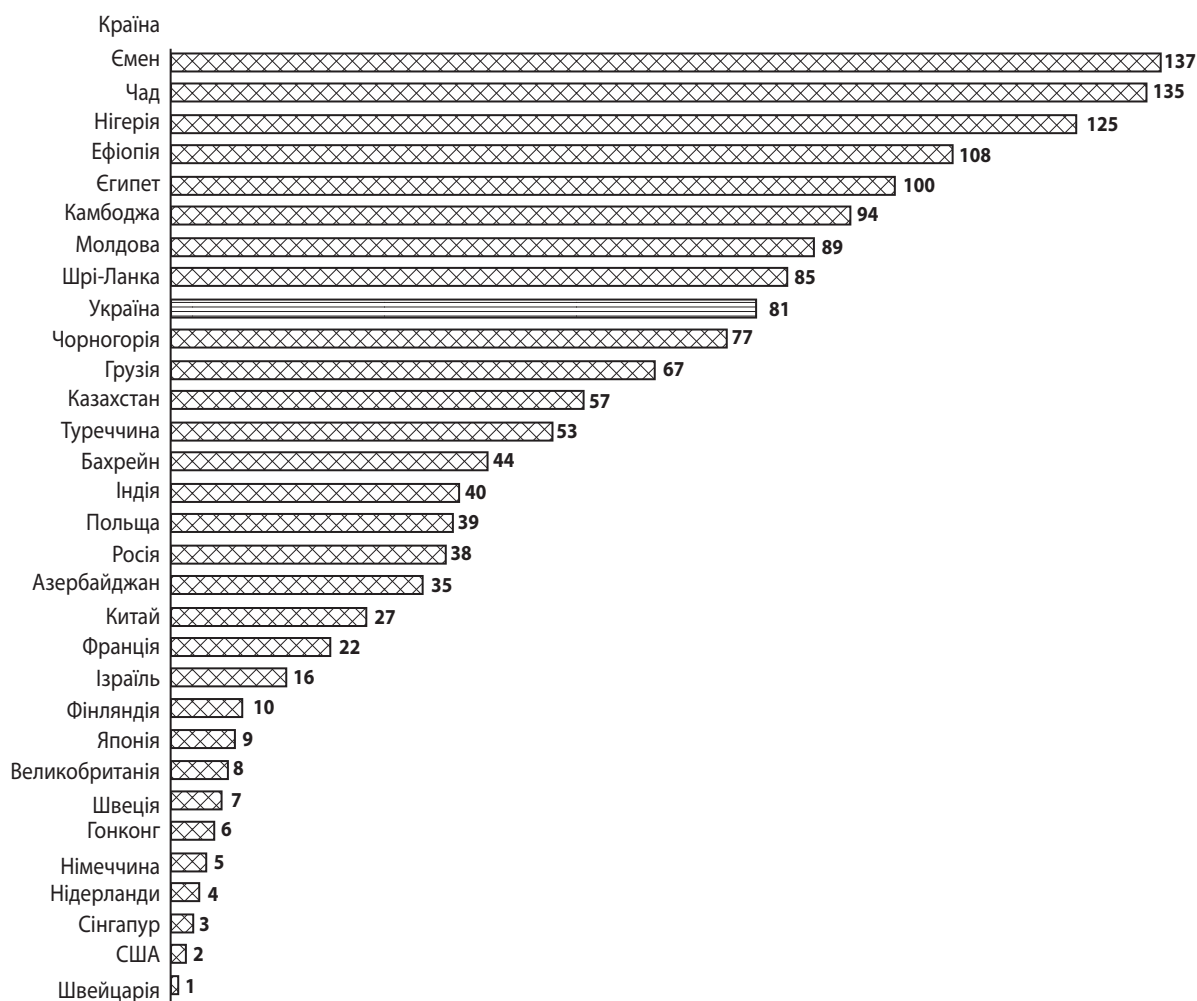

Рис. 1. Рейтинг країн за Індексом глобальної конкурентоспроможності у 2017–2018 рр.

Джерело: сформовано авторами на основі [3]

Таблиця 2

Індекс глобальної конкурентоспроможності України

Індекс глобальної конкурентоспроможності України	Місце в рейтингу серед країн світу				
	Роки				
	2015–2016 (140 країн)	2016–2017 (138 країн)	2017–2018	(137 країн)	
1	2	3	4		
Україна	79	85	81	Значення індексу*	
<i>I. Основні вимоги</i>					
1	Інституції	130	129	118	3,2
2	Інфраструктура	69	75	78	3,9
3	Макроекономічне середовище	134	128	121	3,5
4	Охорона здоров'я та початкова освіта	45	54	53	6,0
<i>II. Підсилюючі продуктивності</i>					
5	Вища освіта і професійна підготовка	34	33	35	5,1
6	Ефективність ринку товарів	106	108	101	4,0
7	Ефективність ринку праці	56	73	86	4,0
8	Розвиток фінансового ринку	121	130	120	3,1

Закінчення табл. 2

1		2	3	4	
9	Технологічна готовність	86	85	81	3,8
10	Розмір ринку	45	47	47	4,5
<i>III. Інновації та фактори вдосконалення</i>		72	73	77	3,5
11	Відповідність бізнесу сучасним вимогам	91	98	90	3,7
12	Інновації	54	52	61	3,4

*Значення індексу глобальної конкурентоспроможності оцінюється за шкалою від 0 до 7.

Джерело: сформовано авторами на основі [3]

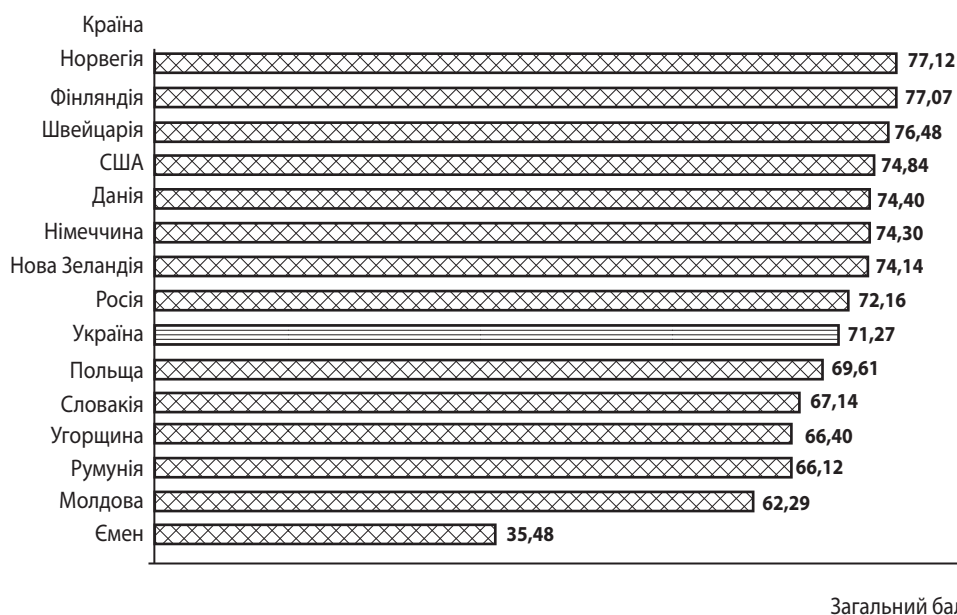

Рис. 2. Глобальний індекс людського капіталу деяких країн світу в 2017 році

Джерело: сформовано авторами на основі [4; 5]

ституціональної економіки. Зниження основних показників відтворення та розвитку людського капіталу створює реальну загрозу національній безпеці. Саме тому державне регулювання розвитку людського капіталу необхідно розглядати в аспекті впливу глобалізаційних процесів і з урахуванням національних стратегій, враховуючи особливості соціально-економічного розвитку країни.

У зв'язку з цим побудова системи державного регулювання розвитку людського капіталу неможлива без визначення інструментів впливу:

- в першу чергу, система правових інструментів (законодавчі акти, нормативно-правові документи, соціальні й освітні програми тощо);
- інструменти інвестиційної та інноваційної політики, які мають вплив на якісний та кількісний склад людського капіталу країни;
- інструменти фінансово-кредитної та податкової політики, що створюють певні умови для роботодавців, спрямовані на реалізацію програм зайнятості, підвищення продуктивності;
- інструменти соціально-економічної політики, які повинні забезпечувати підвищення якості життя населення;

- засоби міської системи організації підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації та працевлаштування;
- інструменти державного контролю за виконанням і дотриманням прийнятих чинних законодавчих актів, програм, норм та правил тощо.

В умовах посилення глобалізаційних процесів для підвищення ефективності державного регулювання доцільно застосування таких основних принципів, на яких повинна будуватися державна політика у сфері формування, відтворення та розвитку людського капіталу, а саме принципи: наукової обґрунтованості, системності, цілеспрямованості, погодження інтересів, пріоритетності, комплексності, збалансованості, соціальної орієнтації та перспективності [6, с. 218].

Заснована на цих принципах національна модель державного регулювання розвитку людського капіталу повинна поєднувати методи й інструменти державного регулювання, функції, стратегії розвитку людського капіталу, трансформацію старих і виникнення нових інститутів з урахуванням нових економічних закономірностей і ціннісних соціокультурних факторів, враховуючи вплив і можливості глобального ринкового механізму.

Розвиток концепції людського капіталу передбачає передусім інвестування в людину (освіту, професійну підготовку та підвищення кваліфікації, охорону здоров'я, мобільність, духовний та фізичний розвиток людини тощо), що сприяє підвищенню продуктивності праці та доходу, є основною передумовою сталого людського розвитку.

Значний вплив на рівень розвитку людського капіталу є зацікавленість держави у його збільшенні. Залежно від того, як держава буде фінансувати та створювати умови для розвитку національного людського капіталу (в першу

чергу, фінансуючи такі сфери, як: освіта і наука, охорона здоров'я, духовний та фізичний розвиток населення), залежить соціально-економічний, інноваційний та культурний розвиток країни у майбутньому та визначення місця країни в глобалізованому світі.

За даними Державної служби статистики України (Статистичний щорічник), в табл. 3 наведені дані про обсяги фінансування в людський капітал за певними напрямками та їх частка у видатках Державного бюджету України.

Таблиця 3

Державне фінансування людського капіталу за період 2006–2016 рр., млн грн

Показники	Роки							
	2006	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Видатки з Державного бюджету України, всього	175512,2	377842,8	416853,6	492454,7	505843,8	523125,7	679871,4	835832,1
у %	100	100	100	100	100	100	100	100
в тому числі:								
▪ освіта	3378,5	79826	86253,6	101560,9	105538,7	100109,5	114193,5	129437,7
у % до видатків Державного бюджету	1,92	21,13	20,69	20,62	20,86	19,14	16,8	15,49
▪ охорона здоров'я	19737,7	44745,4	48961,6	58453,9	61568,8	57150,1	71001,1	75503,4
у % до видатків Державного бюджету	11,25	11,84	11,75	11,87	12,17	10,92	10,44	9,03
▪ духовний та фізичний розвиток	4328,4	11525,4	10754,9	13639,6	13661,2	13857,7	16228,3	16897,8
у % до видатків Державного бюджету	2,47	3,05	2,58	2,77	2,70	2,65	2,39	2,02

Джерело: сформовано авторами на основі [7]

На основі даних табл. 3 найвищою серед напрямків фінансування людського розвитку є частка державних витрат на освіту. За період 2006–2016 рр. найбільша частка витрат на освіту була у 2010 р. та склала 21,13 % видатків Державного бюджету. У 2011–2016 рр. зменшується частка видатків на освіту з 20,69 % до 15,49 %, що свідчить про зменшення інвестицій країни у сферу освіти.

Своєю чергою, за аналізований період зменшується відсоток видатків Державного бюджету на охорону здоров'я з 11,25 % до 9,03 %. Найбільший відсоток видатків Державного бюджету на духовний і фізичний розвиток був у 2012 р. та склав 2,77 %, що на 0,75 % більше, ніж у 2016 р.

Розглянувши динаміку витрат Державного бюджету України за 2006–2016 рр., можна зробити висновок, що країна зменшує частку витрат на розвиток людського капіталу, своєю чергою, це є негативною тенденцією економічного розвитку країни. Збереження й розвиток людського капіталу є стратегічним завданням і необхідною передумовою інноваційного розвитку країни.

Динаміку показників по загальноосвітніх і вищих навчальних закладах наведено в табл. 4.

За 2010–2018 рр. кількість учнів у загальноосвітніх навчальних закладах зменшилась на 377 тис. осіб, що складає 8,8 %. Своєю чергою, зменшилась кількість студентів у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації на

152,9 тис. осіб, а у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації зменшення складає 799,8 тис. осіб, або на 37,6 %, що є негативною тенденцією розвитку освіти.

Проаналізуємо основні показники охорони здоров'я населення України за період 2010–2017 рр. (табл. 5).

Дані табл. 5 свідчать, що за всіма показниками охорони здоров'я населення України за період 2010–2017 рр. відбувається погіршення ситуації. За аналізований період відбулося зменшення кількості лікарняних закладів на 39,3 %, а кількість лікарів усіх спеціальностей – на 17,3 %, що є негативною тенденцією і свідчить про погіршення умов у країні щодо відтворення людського капіталу.

Останнім часом загрозливих масштабів для України набувають міграційні процеси. Втрата людського капіталу є загрозою розвитку інвестиційно-інноваційної моделі розвитку країни, зниження рівня її конкурентоспроможності. Головний фактор, що спонукає українців виїжджати за кордон в пошуках роботи, – це низький рівень доходів [8]. Динаміку доходів і витрат людського капіталу наведено в табл. 6.

За даними табл. 6 доходи і витрати населення за 2010–2015 рр. збільшились на 634683 млн грн, або на 57,64 %. Своєю чергою, наявний дохід збільшився на 482140 млн грн. Але реальний наявний дохід у 2016 р. порівняно з 2010 р. зменшився з 117,1 % до 77,7 %, або на 39,4 %, що є негативним явищем в житті населення.

Таблиця 4

Показники по загальноосвітніх і вищих навчальних закладах

Роки	Загальноосвітні навчальні заклади		Вищі навчальні заклади			
			I-II рівнів акредитації		III-IV рівнів акредитації	
	усього, тис.	в них учнів, тис.	усього	в них студентів, тис.	усього	в них студентів, тис.
2010/11	20,3	4299	505	361,5	349	2129,8
2011/12	19,9	4292	501	356,8	345	1954,8
2012/13	19,7	4222	489	345,2	334	1824,9
2013/14	19,3	4204	478	329,0	325	1723,7
2014/15	17,6	3757	387	251,3	277	1438,0
2015/16	17,3	3783	371	230,1	288	1375,2
2016/17	16,9	3846	370	217,3	287	1369,4
2017/18	16,2	3922	372	208,6	289	1330,0
2017/18 /2010/11, +/-	-4,1	-377	-133	-152,9	-60	-799,8
2017/18 /2010/11, %	-20,2	-8,8	-26,3	-42,3	-17,2	-37,6

Джерело: сформовано авторами на основі [7]

Таблиця 5

Основні показники охорони здоров'я населення України

Показники	Роки							2017	Відхилення	
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016		2017/ 2010, +/-	2017/ 2010, %
Кількість лікарів усіх спеціальностей, тис.	225	224	217	217	186	186	187	186	-39	-17,3
Кількість середнього медичного персоналу, тис.	467	459	441	441	379	372	367	360	-107	-22,9
Кількість лікарняних закладів, тис.	2,8	2,5	2,4	2,2	1,8	1,8	1,7	1,7	-1,1	-39,3
Кількість лікарняних ліжок, тис.	429	412	404	398	336	332	315	309	-120	-28,0
Кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів, тис.	9,0	8,2	8,3	10,8	9,8	10,0	10,2	10,4	1,4	15,6
Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів, кількість відвідувань за зміну, тис.	993	999	1023	1037	912	912	915	923	-70	-7,0

Джерело: сформовано авторами на основі [7]

Таблиця 6

Доходи і витрати людського капіталу за 2010–2015 рр., млн грн

Показники	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	2	3	4	5	6	7
Доходи	1101175	1266753	1457864	1548733	156768	1735858
у тому числі						
заробітна плата	449553	529133	609394	630734	615022	677003
прибуток і змішаний дохід	160025	200230	224920	243668	254307	323506

1	2	3	4	5	6	7
доходи від власності (одержані)	67856	68004	80769	87952	85114	80035
соціальні допомоги й інші одержані поточні трансферти	423741	469386	542781	586379	562325	655314
Витрати та заощадження	1101175	1266753	1457864	1548733	1516768	1735858
Наявний дохід	847949	988983	1149244	1215457	1151656	1330089
Реальний наявний дохід, % до попереднього року	117,1	108,0	113,9	106,1	88,5	77,7

Джерело: сформовано авторами на основі [7]

Тривалий час відбувається зменшення людського капіталу внаслідок значних обсягів трудової міграції працездатного населення за межі України. Спостерігається тенденція масового від'їзду українців до Польщі в пошуках роботи (40,15 % до загальної кількості всіх українців, які виїжджали в 2016 році за кордон). Збільшилась кількість виїздів до таких країн, як: Туреччина, Угорщина, Румунія, Словаччина та ін. [8].

Отже, усвідомлення того, що саме людина знаходиться в центрі будь-якої системи, є головним ресурсом розвитку держави та ключовим фактором підвищення конкурентних переваг країни в глобалізованому світі, необхідні нові підходи до створення виваженої державної політики щодо формування, відтворення та розвитку людського капіталу України. Пріоритетами функціонування інноваційної економіки є наявність високоосвічених працівників, здатних до інноваційної праці [9, с. 124]. На рис. 3 наведено національну модель державного регулювання розвитку людського капіталу в умовах глобалізації.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямку. Отже, в умовах глобальних викликів стратегічними цілями України є побудова конкурентоспроможної інноваційної моделі соціально-економічного розвитку та інтеграції країни в європейський і світовий простір, що можливо лише за умови створення ефективної системи державного управління. Тому серед пріоритетних завдань нашої країни є реалізація ефективної політики державного регулювання розвитком людського капіталу. Але концепція його розвитку ще мало усвідомлена й досліджена не тільки на особистісному рівні та мікрорівні, але й на рівні держави. Тому, з нашої точки зору, для підвищення ефективності використання та розвитку національного людського капіталу необхідно вжити таких заходів з боку держави, а саме:

- удосконалення законодавчої бази в аспекті розвитку людського капіталу як основи розбудови соціальної держави;
- впровадження нової моделі соціальної політики, де акценти будуть не на потребах конкретних соціальних груп, а на кожній людині;
- переорієнтація на продуктивну зайнятість і створення високотехнологічних робочих місць в умовах застосування інноваційної моделі розвитку виробництва;
- модернізація інституту освіти та підвищення кваліфікації з урахуванням вимог економіки знань;

- впровадження моделі «держава – бізнес-структури – заклади вищої освіти – розвиток людського капіталу», яка надасть можливість набувати знання і досвід протягом життя, а отже, підвищувати якість людського капіталу;
- підтримка розвитку підприємництва, що сприятиме створенню робочих місць і самозайнятості;
- впровадження інвестиційного партнерства (державно-приватного, банківського) для забезпечення інноваційного відтворення людського капіталу [10, с. 349];
- розробка та впровадження мотиваційних програм задля зменшення міграційних потоків за кордон і впливу інтелектуального капіталу.

Таким чином, в умовах глобалізації змінюється парадигма державного регулювання розвитком людського капіталу, основним акцентом якої повинно стати інвестування в людину та нарощування її інтелектуального потенціалу. Глобалізаційні процеси впливають на визначення стратегії розвитку України й зумовлюють формувати нову модель інноваційного людського капіталу, що забезпечить потужний і динамічний розвиток нашої держави.

Перспективами подальших досліджень є визначення впливу інноваційних складових механізмів державного регулювання тих сфер діяльності, які в майбутньому могли б істотно підвищити якість людського капіталу та збільшити показник індексу людського капіталу країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / кер. авт. колективу і наук. ред. О. Г. Білорус. Київ : КНЕУ, 2001. 733 с.
2. Мартинова Л. Б. Проблеми забезпечення конкурентоспроможності людського капіталу України. *Вісник ЖДТУ*. 2017. № 1 (79). С. 157–160. URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/96693>
3. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017–2018 // Економічний дискусійний клуб. URL: <http://edclub.com.ua/analityka/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>
4. The Human Capital Index 2017: Україна обогнала всех соседей, кроме РФ // Lira.net (26.09.2017). URL: <http://www.liga.net/all/infografica/the-human-capital-index-ukraina-obognala-vsekh-sosedey-krome-uf>

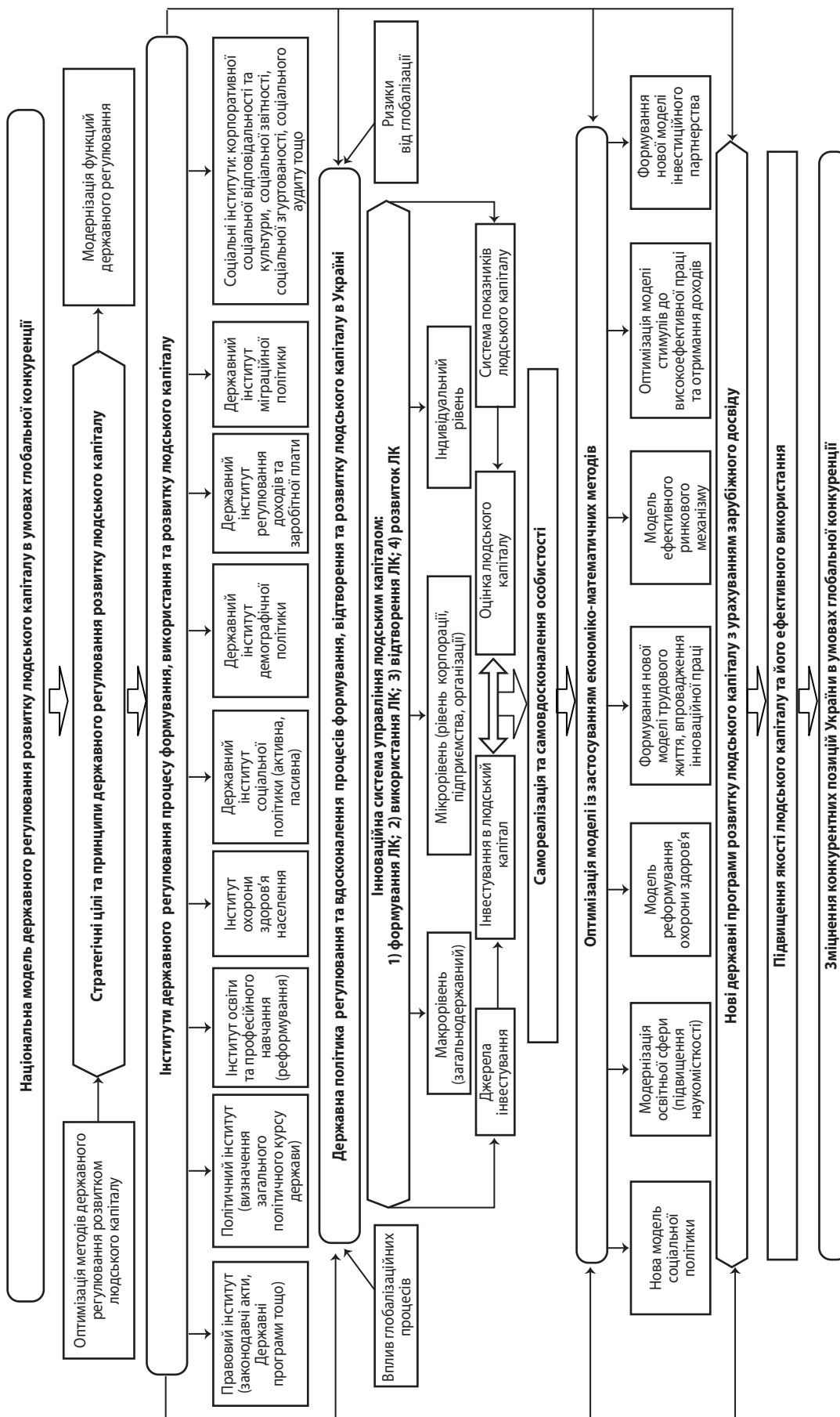

Рис. 3. Національна модель державного регулювання розвитку людського капіталу в умовах глобальної конкуренції

Джерело: розроблено авторами

5. The Global Human Capital Report 2017 // World Economic Forum. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Human_Capital_Report_2017.pdf

6. Скиба С. А. Теоретико-методологічні аспекти державного регулювання розвитку людського потенціалу. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (Економічні науки)*. 2014. № 4 (28). С. 213–221. URL: <http://journal.tsatu.edu.ua/index.php/econ/article/viewFile/188/185>

7. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

8. Кузьмін О. Є., Шахно А. Ю. Державне регулювання міграційних процесів людського капіталу в умовах глобалізації. *Бізнес Інформ*. 2018. № 5. С. 26–35.

9. Кравченко Н. В. Інноваційна праця: соціорганізаційні основи формування і розвитку. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17). С. 124–128.

10. Носик О. М. Людський капітал інноваційного розвитку: економічні основи відтворення : монографія. Харків : Вид-во НФаУ, 2016. 490 с.

REFERENCES

Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Hlobalizatsiia i bezpeka rozvytku [Globalization and development security]. Kyiv: KNEU, 2001.

Kravchenko, N. V. "Innovatsiina pratsia: sotsiorhanizatsiini osnovy formuvannia i rozvytku" [Innovative work: socio-organizational foundations of formation and development]. *Molodyi vchenyi*, no. 2 (17) (2015): 124-128.

Kuzmin, O. Ye., and Shakhno, A. Yu. "Derzhavne rehuliuвання mihratsiinykh protsesiv liudskoho kapitalu v umovakh hlobal-

izatsii" [State regulation of migration processes of human capital in the conditions of globalization]. *Biznes Inform*, no. 5 (2018): 26-35.

Martynova, L. B. "Problemy zabezpechennia konkurentospromozhnosti liudskoho kapitalu Ukrainy" [Problems of ensuring the competitiveness of Ukraine's human capital]. *Visnyk ZhDTU*. 2017. <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/96693>

Nosyk, O. M. *Liudskyy kapital innovatsiinoho rozvytku: ekonomichni osnovy vidtvorennia* [Human Capital of Innovation Development: The Economic Basis of Reproduction]. Kharkiv: Vyd-vo NFaU, 2016.

"Pozytsiia Ukrainy v reitynhu krain svitu za indeksom hlobalnoi konkurentospromozhnosti 2017-2018" [The position of Ukraine in the world ranking according to the Global Competitiveness Index 2017-2018]. *Ekonomichnyi dyskusiinyi klub*. <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reitynhu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>

Skyba, S. A. "Teoretyko-metodolohichni aspekty derzhavnoho rehuliuвання rozvytku liudskoho potentsialu" [Theoretical and methodological aspects of state regulation of human potential development]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (Ekonomichni nauky)*. 2014. <http://journal.tsatu.edu.ua/index.php/econ/article/viewFile/188/185>

"The Global Human Capital Report 2017" World Economic Forum. http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Human_Capital_Report_2017.pdf

"The Human Capital Index 2017: Ukraina obognala vsekh sosedey, krome RF" [The Human Capital Index 2017: Ukraine overtook all its neighbors, except the Russian Federation]. *Liha. net* (26.09. 2017). <http://www.liga.net/all/infografica/the-human-capital-index-ukraina-obognala-vsekh-sosedey-krome-rf>